

БАЛАМУТ А.М.

СУМСЬКА ОБЛАСНА РАДА НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ: ВІД КОМАНДНО-АДМІНІСТРАТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ (1989 - 1991 рр.)*

У статті розглядається діяльність і досліджується початковий етап переходу Сумської обласної ради народних депутатів від державної, командно-адміністративної системи управління до місцевого самоврядування у 1989 - 1991 рр. на основі матеріалів сесій її XXI скликання. Особлива увага приділена дослідженню кількісного та якісного складу депутатського корпусу, проаналізовано зміни у структурі головного регіонального органу влади області.

Одним із головних чинників підвищення рівня життя населення є ефективне здійснення місцевого самоврядування на всіх, у тому числі й регіональному, рівнях адміністративного поділу країни. Практика показує, що саме на обласному та районному рівнях реалізовується більшість головних соціально-економічних програм, необхідних для ефективного розвитку суспільства. Реальне місцеве самоврядування на регіональному рівні здатне забезпечити реалізацію спільних інтересів громад сіл, міст та селищ, що входять до складу відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Проте, на сьогоднішній день регіональні органи місцевого самоврядування не здатні повною мірою ефективно виконувати покладені на них завдання. Основними причинами такої ситуації є недостатньо потужна фінансово-матеріальна база, відсутність ефективного виконавчого апарату, делегування значної кількості повноважень державним адміністраціям, недоліки у бюджетному та адміністративному законодавствах.

До 1990 р. обласні та районні Ради народних депутатів розглядалися партійною верхівкою як невід'ємна складова державної влади. Вибори до більшості місцевих органів влади проходили за схожим сценарієм. Як правило, у списки для голосування вносився один кандидат, який за результатами виборів фактично гарантовано отримував депутатський мандат, тобто вибори проходили на безальтернативній основі. Така виборча система створювала ілюзію "народовладдя" та була вигідна правлячій еліті, оскільки дозволяла практично стовідсотково формувати депутатський корпус Рад із членів КПРС.

Березневі вибори 1990 р. відкрили новий етап у виборчій практиці. У цілому кампанія проходила у достатньо напруженій боротьбі за депутатські мандати. У виборах депутатів обласної Ради, які відбулися 4 березня 1990 р., взяли участь 953004 чол., або 90% від числа виборців, включених до списку для голосування. У 98 округах 18 березня 1990 р. було проведено повторне волевиявлення, в якому взяли участь 441426 чол., або 77,6% виборців [1,

* До 1998 р. органи місцевого самоврядування носили назву "Ради народних депутатів"

арк. 5]. На I сесії Сумської обласної Ради народних депутатів XXI скликання було оголошено результати виборів до місцевих органів влади, що відбулися у 1990 р. До обласної Ради було обрано 163 депутати із 175 округів. Всього на 173 мандати кандидатами у депутати було висунуто 781 чол., 8 з яких було висунуто органами самоорганізації населення за місцем проживання. Кандидатами у депутати було зареєстровано 642 особи. Лише у 17 округах вибори пройшли на безальтернативній основі - по 1 кандидату на місце в обласній Раді.

Із числа депутатів обласної Ради 138 чол., або 86,5% були обрані вперше, 136 депутатів, або 83,5% були членами або кандидатами у КПРС; 3 народних обранці, або 1,71% входили до ВЛКСМ. У складі обраних було: 23,3% працівників АПК, 22,1% - промисловості та транспорту, 13,5% представників науки та освіти, 9,2% працівників медицини. Кожний п'ятий депутат належав до числа "партійних та радянських" працівників. Серед обраних 70 чол., або 42,9% - керівники колгоспів, радгоспів, спеціалістів народного господарства. Разом із тим, у складі депутатів налічувалося лише 8 робітників і 1 рядовий колгоспник. За гендерним показником серед народних обранців було лише 12 жінок, за віковим - лише 8 осіб, які не досягли 30 років [1, арк. 1-3].

Активно включалися у виборчу кампанію трудові колективи: від Сумського філіалу Харківського політехнічного інституту до обласної Ради народних депутатів обрано 4 депутати, від виробничих об'єднань "СМНВО ім. М.В. Фрунзе" та ВО "Хімпром" - по 3 особи, від ВО "Електрон" - 2 депутати [1, арк. 4].

При повторному голосуванні активність виборців дещо знизилася. На думку депутатів обласної Ради, це було викликано, перш за все, незадовільною соціально-економічною ситуацією в області, що склалася на той час. Деякі опозиційні до Комуністичної партії України сили закликали до страйкування виборчого процесу. По виборчому округу №21 участь у голосуванні взяли лише 55% від зареєстрованої кількості виборців, причому лише 40,6% з них віддали голоси за кандидата у депутати. В округах № 24 та № 62 ці показники були дещо схожими та склали 57,6% і 44,9% та 61,4% і 53,2% відповідно [1, арк. 4].

У низці випадків окремі кандидатури, які висувалися у кандидати до обласної Ради народних депутатів, допускали порушення умов передвиборчої боротьби. Всього за час роботи обласна виборча комісія отримала 17 листів та звернень з питань організації та проведення виборів в органи місцевої влади області. Освітній рівень народних обранців характеризувався наступними чином: 143 депутата, або 87,7% мали вищу та незакінчену вищу освіту; до їхнього числа входило 9 кандидатів наук. Серед депутатів обласної Ради налічувалося: українців - 139, росіян - 19, білорусів - 1, євреїв - 3 [1, арк. 4]. Матеріали, присвячені діяльності органів місцевої влади та суспільно-політичному життю у Сумській області, друкувались у "Ленінській правді" - друкованому органі обласної Ради народних депутатів.

Дієвою формою підвищення активності депутатського корпусу було його навчання. Всі депутати обласної Ради проходили шестиденні курси підвищення кваліфікації партійних, "радянських та ідеологічних" працівників обкому партії. За окремою програмою було організовано навчання голів

постійних комісій обласної та районних Рад народних депутатів. Президії міських та районних Рад народних депутатів використовували такі форми спілкування, як “дні депутата”, лекції, обмін досвідом, зустрічі з керівниками області. Значну допомогу в роботі Рад народних депутатів області надавали органи самоорганізації населення - сільські, квартальні, вуличні комітети, ради ветеранів війни та праці. Практично всі вони працювали у тісному контакті з депутатами, виконками Рад народних депутатів.

В умовах реформи політичної системи суспільства, поглиблення демократизації та гласності в низці Рад області існували депутатські опозиції, що утворилися із різних політичних блоків. Так, в обласній Раді народних депутатів діяла група “Вибір” у складі 42 чол., яка об’єднала у своїх рядах членів Народного Руху України, соціал-демократичної партії України, окремих депутатів, кількість яких складала 24% від загального складу депутатів. Керуючись Законом “Про статус народних депутатів в СРСР”, народними обранцями на підставі взаємної згоди було вирішено утворити депутатську групу “Суверенітет”, до складу якої входили прогресивно налаштовані народні депутати. Аналогічні опозиційні структури існували у міських Радах Сум, Глухова, Шостки [2, арк. 219].

Так, на III сесії Сумської міської Ради народних депутатів були прийняті рішення: “Про демократизацію, департизацію підприємств, організацій та установ”, “Про діяльність комуністичної партії в м. Сумах”, “Про використання української національної символіки в м. Суми”. Сумська міська Рада своїм рішенням зобов’язала виконавчий комітет встановити на території м. Суми національну символіку - синьо-жовтий прапор і тризуб як український національний герб, та вирішила встановити національний прапор біля міської Ради поряд із державним прапором УРСР. Аналогічні рішення в цей період приймалися Глухівською міською та Кролевецькою районною радами [3, арк. 23].

Реакцією на відповідне рішення Сумської міської Ради народних депутатів, під час III сесії XXI скликання Сумської обласної Ради народних депутатів, став розгляд питання “Про усунення порушень законності в діяльності Сумської міської Ради народних депутатів”. У ході обговорення прогресивне рішення Сумської міської Ради народних депутатів було засуджене прокурором Сумської області та головою постійної комісії по соціалістичній законності і охороні громадського порядку Сумської обласної Ради народних депутатів. У результаті рішення Сумської міської Ради народних депутатів та аналогічні постанови інших місцевих органів влади Сумської області були визнані незаконними та відмінені рішенням сесії [4, с. 1].

На I сесію XXI скликання Сумської обласної Ради народних депутатів були винесені такі організаційні питання: обрання мандатної комісії; доповідь мандатної комісії; обрання голови обласної Ради; обрання голови виконкому; утворення та обрання постійних комісій обласної Ради; затвердження голови комітету народного контролю; утворення Президії обласної Ради; затвердження керівників відділів, управлінь, комітетів обласної Ради; затвердження заступників голови комітету народного контролю і членів комітету; обрання суддів районних (міських) народних судів; про накази, дані депутатам обласної Ради; прийняття рішень обласної Ради; затвердження порядку денного [1, арк. 22-23].

Вибори голови обласної Ради проходили фактично на безальтернативній основі. На голосування були виставлені три кандидатури. Цими претендентами були В.І. Борзунов (головний фахівець виробничого об'єднання "Хімпром"), О.Ф. Самардак (заступник директора сумського науково-виробничого об'єднання "Насосенергомаш") та В.А. Шевченко (1-й секретар Сумської обласної організації КПУ). Як і очікувалося, цілком закономірну і впевнену перемогу здобув В.А. Шевченко, який заручився підтримкою партійного активу депутатського корпусу [5].

Керуючись Законом "Про обласну Раду народних депутатів Української РСР", обласна Рада народних депутатів вирішила утворити такі постійні комісії: мандатну у складі 5 членів; планово-бюджетну та з питань удосконалення управління економікою області - 5 членів; з промисловості, по товарам народного споживання, транспорту та зв'язку - 13 членів; з будівництва, архітектури і промисловості будівельних матеріалів - 11 членів; з АПК та продовольчого забезпечення - 12 членів; з науки, народної освіти й культури - 11 членів; у справах молоді - 8 членів; з охорони здоров'я, праці жінок, материнства і дитинства, фізичної культури та соціального забезпечення - 11 членів; з торгівлі, громадського харчування і побутового обслуговування населення - 8 членів; з економіки та раціонального використання природних ресурсів - 11 членів; з соціальної законності та охорони громадського порядку - 6 членів. Постійні комісії обиралися у складі секретаря, голови комісії, заступника голови комісії і членів комісії [1, арк. 194]. Таким чином, до роботи в постійних комісіях було залучено значну кількість народних обранців - 101, або 69,9% від загального числа депутатського корпусу.

Відповідно до Постанови Верховної Ради СРСР "Про тимчасове положення про голів та президії місцевих Рад народних депутатів", прийнятої 20 жовтня 1989 р., було вирішено утворити Президію обласної Ради у складі 17 чоловік. Головою Президії було обрано першого секретаря обласного комітету Комуністичної партії України в Сумській області В.А. Шевченка, решту членів Президії склали голови постійних комісій та один депутат обласної Ради. Головними завданнями, покладеними на Президію, були: скликання, організація та проведення сесій обласної Ради народних депутатів; здійснення керівництва підготовки сесії і питань, внесених на її розгляд; забезпечення своєчасного виконання рішень Ради; представлення інтересів Ради у відносинах з державними та громадськими організаціями й органами місцевого самоврядування; внесення на розгляд пропозицій про створення та склад комітетів і постійних комісій Ради; координація діяльності комітетів, постійних комісій та депутатських груп; організація узагальнення та розгляду наказів виборців, внесення їх на розгляд Ради, тощо [6].

5 квітня 1991 р. голова Сумської обласної Ради народних депутатів вніс пропозицію обрати головою виконавчого комітету обласної Ради А.Д. Бондаренка. Інших кандидатів висунуто не було, тому у результаті голосування він одержав переконливу перемогу. Новообраний голова виконавчого комітету обласної Ради був зрілим партійним та державним діячем, мав чималий досвід роботи у лавах КПУ: з 1984 р. обіймав посаду секретаря сумського обласного комітету КПУ, а з 9 листопада 1988 р. був

головою виконавчого комітету обласної Ради народних депутатів попереднього скликання. У виборах до Сумської обласної Ради народних депутатів від 4 березня 1990 р. він отримав переконливу перемогу над єдиним суперником М.Е. Гуцалом по Краснопільському виборчому округу № 109. За А.Д. Бондаренка віддали свої голоси 3390 виборців, або 84,6% від загального числа виборців, внесених до списків для голосування по округу [5].

Виконавчий комітет Сумської обласної ради було обрано у складі 15 чоловік. Першими заступниками голови виконкому були призначені О.Ф. Лаврик та А.К. Петрусенко. При виконавчому комітеті були утворені такі комісії: наглядова; по боротьбі з пияцтвом; у справах неповнолітніх; по радянським традиціям, святам та обрядам. До складу комісій, як правило входили голова, заступник голови, відповідальний секретар та 7-10 членів [1, арк. 236-244].

Однак, уже через рік, 29 березня 1991 р., на V сесії обласної Ради ХХІ скликання відповідно до Закону УРСР “Про місцеві Ради і самоуправління”, обласна Рада народних депутатів постановила поєднати посади голови обласної Ради та голови виконкому. Таким чином, посаду голови виконкому обійняв В.А. Шевченко, а А.Д. Бондаренко став його першим заступником [5].

Відповідно до Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16 січня 1989 р. “Про додаткові заходи по відновленню справедливості щодо жертв репресій, які мали місце в період 30-40-х і початку 50-х років”, при обласній Раді народних депутатів була утворена постійна комісія з питань поновлення прав реабілітованих. До складу комісії увійшли 17 чоловік із числа депутатів та представників громадськості. Основними завданнями комісії були: сприяння державним органам у забезпеченні прав та інтересів реабілітованих, надання їм необхідної допомоги і компенсації матеріального збитку. За необхідності комісія могла залучати до своєї роботи наукові заклади, вчених фахівців різних галузей. Лише за один рік - з квітня 1989 р. по квітень 1990 р. - за сприяння відповідних комісій, створених при міських та районних Радах народних депутатів, у Сумській області було реабілітовано близько 6000 колишніх репресованих [7, арк. 116].

Після проголошення незалежності України 8 жовтня 1991 р. була скликана VIII (позачергова) сесія обласної Ради народних депутатів. Основними питаннями порядку денного були: про реформування структури обласної Ради та її демократизації; про поточну ситуацію і невідкладні та перспективні заходи у стабілізації соціально-економічної ситуації в області; про власність колишнього Сумського обкому компартії України [8, арк. 19].

Головною темою обговорення в кулуарах та під час сесії стала ситуація в країні, що склалася після спроби державного перевороту, та як наслідок - проголошення незалежності України. Активно обговорювалася діяльність перших осіб області під час серпневих подій. Після завершення спроби державного перевороту Сумською міською Радою народних депутатів були проведені позачергова та надзвичайна сесія. Під час позачергової сесії було прийнято рішення про недовіру до Сумської обласної Ради народних депутатів [9, арк. 8].

Як наслідок, обласна Рада народних депутатів вирішила не проводити сесій обласної Ради народних депутатів на території м. Суми без гарантії

Сумської міської Ради щодо забезпечення належних умов для безперешкодного і ефективного здійснення повноважень депутатами обласної Ради, недопустимості проявів тиску на них при прийнятті рішень, дотримання громадського порядку [9, арк. 8].

Відповідно до постанови Президії Верховної Ради України від 26 і 30 серпня 1991 р. “Про тимчасове припинення діяльності Компартії України” і “Про заборону діяльності Компартії України”, виконавчий комітет Сумської обласної Ради народних депутатів видав розпорядження про прийняття на баланс обласної Ради народних депутатів майна (будинків, споруд, транспортних засобів та іншої власності), що належало колишньому Сумському обкому Комуністичної партії України [10, с. 1].

Тимчасова депутатська комісія Сумської міської Ради народних депутатів, що була утворена на підставі розпорядження голови Сумської міської Ради народних депутатів 25 серпня 1991 р. і затверджена рішенням позачергової сесії міської Ради народних депутатів від 26 серпня 1991 р., провела перевірку дій посадових осіб, працівників обласних партійних і державних органів з 19 по 21 серпня 1991 р., у тому числі й діяльність першого секретаря обкому КПУ в Сумській області та за сумісництвом голови обласної Ради народних депутатів В.А. Шевченка. Було виявлено, що 19 серпня 1991 р. Сумським обкомом КПУ було одержано шифрограму від ЦК КПРС про впровадження надзвичайного стану в окремих районах країни [8, арк. 7].

Ще 27 серпня 1991 р. від групи депутатів надійшла пропозиція про проведення позачергової сесії у зв'язку з подіями, що відбулися 19 - 21 серпня у Москві. VII (позачергова) сесія ХХІ скликання Сумської обласної ради народних депутатів провела роботу 16 - 18 вересня 1991 р. Головним пунктом в обговоренні стало питання “Про сучасний стан і засоби по стабілізації економічної й суспільно-політичної ситуації в області” [8, арк. 3].

Атмосфера, що склалася в депутатському корпусі Сумської обласної Ради народних депутатів, характеризувалась протистоянням двох угруповань - групи “Вибір” і групи “Більшовик” (котра саморозпустилася під час сесії, проте більша частина депутатів своїх позицій не змінила) [11, с. 2]. Після тривалих дебатів більшістю голосів сесія відхилила питання про недовіру керівництву, мотивуючи це тим, що справа надто складна, аби її вирішувати терміново, і потрібно утворити тимчасову комісію обласної Ради народних депутатів, яка мала б розібратися у діях керівників області, у тому числі й В.А. Шевченка у дні спроби державного перевороту [12, с. 1].

Відповідно до постанови Президії Верховної Ради України “Про Положення про Тимчасову комісію Президії Верховної Ради України по перевірці діяльності на території України посадових осіб, органів влади, управління, громадських об'єднань та організацій у зв'язку з державним переворотом”, схваленої 29 серпня 1991 р., при Сумській обласній Раді народних депутатів для перевірки діяльності на території області посадових осіб була утворена аналогічна комісія у складі 12 чоловік [8, арк. 244]. Наслідком роботи тимчасової комісії стала відставка В.А. Шевченка з посади голови Сумської обласної Ради народних депутатів. Новим її керівником став А.Д. Бондаренко, колишній голова виконавчого комітету та перший заступник голови обласної Ради народних депутатів [8, арк. 159].

Тим часом тривало утвердження державності на території області. У зв'язку з прийняттям Верховною Радою України "Акту проголошення незалежності України", до прийняття Конституції і проведення всенародного референдуму про нову державну символіку було вирішено підняти перед обласним Будинком Рад історичний національний синьо-жовтий прапор.

Поступово з метою підвищення ефективності роботи обласної Ради народних депутатів назріла необхідність проведення реформ у її структурі. Однією із значних змін стало створення постійної комісії з питань планування бюджету та фінансів, підкомісії з економічної реформи та соціального захисту населення; у складі комісії з питань промисловості, товарів народного споживання, транспорту і зв'язку створити підкомісію з питань трудових прав працівників. Головам постійних комісій було доручено внести пропозиції щодо зміни їхнього складу до початку чергової сесії.

Необхідність реформування обласної Ради народних депутатів визначалась ситуацією, що склалася в системі управління, коли багато функцій, делегованих Законом УРСР "Про місцеві Ради народних депутатів УРСР та місцеве самоврядування" дублювалося на місцевому рівні і, як наслідок, існування відповідних структур призводило до диктату обласної Ради. Втручання у справи місцевих Рад, створювало умови, за якими їхня робота ставала малоефективною. Для подальшого забезпечення дійсного самоврядування Рад базового рівня доцільними вважалися "трансформація" обласної Ради в координаційний дорадчий орган, реалізація Законів України, урядових актів, республіканських і урядових програм [8, арк. 164].

Для координації роботи обласної, міських та районних Рад народних депутатів, забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку області, у відповідності до Закону "Про місцеві Ради народних депутатів УРСР та місцеве самоврядування", було вирішено утворити територіальну раду обласної Ради народних депутатів [8, арк. 162]

Основні принципи реформування обласної Ради народних депутатів полягали у реорганізації постійних комісій та утворенні територіальної ради, до складу якої входили: голова обласної Ради народних депутатів, перший заступник голови облвиконкому, голови міських та районних Рад області.

Головне завдання останньої полягало в узгодженні діяльності поміж регіональними та базовими органами місцевої влади. Згідно з положенням, до складу територіальної ради входили: голова обласної ради та його заступник, перший заступник голови облвиконкому, голови районних та міських (міст обласного підпорядкування) Рад народних депутатів. Тобто, уповноважені представники всіх територій області. Збиралася територіальна рада раз на місяць, а також у випадках виникнення необхідності. Її резолюції, прийняті більшістю голосів, враховувалися, у свою чергу, при прийнятті рішень на сесіях та засіданнях виконкомів місцевих Рад [13, с. 2].

Функції та компетенція територіальної ради полягали у: розгляді питань, що вносяться на пленарні засідання сесії за пропозицією базових місцевих Рад і територіальних депутатських груп; підготовці рекомендацій і проектів рішень щодо взаємодії міста і села; координації дій Рад всіх рівнів по виконанню соціально-економічних програм; підготовці рекомендацій та проектів рішень з питань удосконалення структури управління народним господарством;

підготовці всіх питань стосовно взаємодії області з іншими регіонами та державами без втручання у прямі, горизонтальні зв'язки місцевих Рад; заслуховуванні керівників Рад всіх рівнів і розгляді пропозицій. Засідання територіальної Ради проводилося один раз на місяць за планом, а також у випадках виникнення необхідності [8, арк. 165].

В умовах політичного реформування суспільства особливого значення набувало створення прес-центру при обласній Раді. Головним завданням цього органу було зміцнення зв'язків обласної Ради з громадськістю. Основними напрямками діяльності прес-центру стало інформування населення про роботу обласної Ради народних депутатів та її конкретні результати; висвітлення досвіду роботи місцевих органів влади та захист жителів області від необ'єктивної інформації про роботу Рад області; вивчення громадської думки щодо найважливіших соціально-значущих проблем суспільства; зв'язок з громадсько-політичними об'єднаннями та організаціями області; організація прес-конференцій та соціологічних досліджень [8, арк. 169].

У відповідальну добу початку становлення української держави Сумська обласна Рада народних депутатів, як регіональний орган місцевого самоврядування, залишалась центром політичного життя регіону. Новий депутатський склад XXI скликання, який було сформовано на початку 1990 р., хоча і складався в цілому з представників КПРС, здебільшого був налаштований прогресивно. Діяльність народних обранців була спрямована на покращення соціально-економічної та стабілізацію суспільно-політичної ситуації в області. Саме в Сумах, біля Будинку Рад, зусиллями депутатів міської Ради вперше в Україні після проголошення суверенітету - 16 липня 1990 р. - замаяорів український національний синьо-жовтий прапор, який, що правда, за рішенням обласного прокурора було знято за декілька днів.

Події, пов'язані з VII (позачерговою) сесією Сумської обласної Ради народних депутатів, та відставка голови Ради В.А. Шевченка стали початком розвалу партійно-державної системи в області, котра всі попередні роки чинила опір прогресивним реформам економіки і демократизації суспільства.

За часів законодавчої невизначеності, створення нового консультативно-дорадчого органу - територіальної ради Сумської обласної Ради народних депутатів - стало запорукою підвищення ефективності діяльності місцевих органів влади в умовах переходу від державної, командно-адміністративної системи влади до реального місцевого самоврядування.

1. Державний архів Сумської області (Держархів Сумської обл.), ф. Р-2196, оп. 9 б, спр. 72, 258 арк.

2. Держархів Сумської обл., ф. Р-2196, оп. 9 б, спр. 723, 283 арк.

3. Держархів Сумської обл., ф. Р-2196, оп. 23, спр. 5, 31 арк.

4. Мироненко В. Сесія обласної Ради народних депутатів / В. Мироненко // Ленінська правда. - 1990. - 18 листопада. - С. 1.

5. Политическая элита регионов Украины. (Сумская область.) [Электронный ресурс] / Центр славянских исследований (университет Хоккайдо) при участии Центра социально-политических исследований (фонд "Диалог", Киев). - Режим доступа: <http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/ukrregions/data/85.html>. - Загл. с экрана.

6. Постановление Президиума Верховного Совета РСФСР от 9 февраля 1990 г. "О временном положении о председателях и президиумах местных советов народных депутатов

- РСФСР» [Электронний ресурс] // Портал правовой поддержки предпринимательской деятельности. - Режим доступа: http://www.businesspravo.ru/Docum/DocumShow_DocumID_38050.html. - Загл. с экрана.
7. Держархів Сумської обл., ф. Р-2196, оп. 9 б, спр. 723, 243 арк.
 8. Держархів Сумської обл., ф. Р-2196, оп. 9 б, спр. 786, 193 арк.
 9. Держархів Сумської обл., ф. Р-2196, оп. 9 б, спр. 785, 314 арк.
 10. У виконкомі обласної Ради народних депутатів // Сумщина. - 1991. - 3 вересня. - С. 1.
 11. Мироненко В. Депутати згоди не дійшли, політику диктує майдан / В. Мироненко // Сумщина. - 1991. - 19 вересня. - С. 1.
 12. Криза влади. Як з неї вийти? // Сумщина. - 1991. - 27 вересня. - С. 2.
 13. Єлишевич Г. Територіальна рада веде до злагоди / Г. Єлишевич // Сумщина. - 1991. - 7 грудня. - С. 2.

Баламут А.М.

Сумской областной совет народных депутатов: от командно-административной системы управления до местного самоуправления (1989 - 1991 гг.)

В статье рассматривается деятельность и исследуется начальный этап перехода Сумского областного Совета народных депутатов от государственной командно-административной системы управления к местному самоуправлению в 1989 - 1991 гг. на основе материалов сессий его XXI созыва. Особое внимание уделяется исследованию количественного и качественного состава депутатского корпуса, проанализированы изменения в структуре главного регионального органа власти области.

Balamut A.M.

Sumy regional council of people's deputies: from command-and-administrative system of management to local government (1989 - 1991)

The article examines activity and initial stage of Sumy Regional Council of People's Deputies transition from state command-and-administrative system of management to local government in 1989 - 1991 on the basis of materials of its XXIst convocation sessions. Particular attention concentrated on review of quantitative and qualitative composition of the deputies, analyzed changes are in the structure of the main regional authority.

Отримано 15.11.2012